

ZWARTBOEK

DE HERVORMING VAN DE JURIDISCHE
TWEDELIJNSBIJSTAND – EEN SCHAAKSPEL

Maken deel uit van het Platform recht voor iedereen :

Als leden :

- Association de Défense des Allocataires Sociaux
- Association pour le Droit des Etrangers
- Association Syndicale des Magistrats
- Atelier des Droits Sociaux
- Caritas International
- CBAR-BCHV
- Centre d'Action Laïque
- CIRE
- Collectif Solidarité Contre l'Exclusion
- DEI-Belgique
- Espace Social Télé-Service a.s.b.l.
- Jesuit Refugee Service
- Ligue des Droits de l'Homme
- Ligue des familles
- Linksecologisch forum
- Medimmigrant
- Netwerk Tegen Armoede
- Progress lawyers Network
- Réseau Belge de Lutte contre la Pauvreté
- Forum Bruxellois de lutte contre la pauvreté
- Réseau Wallon Lutte contre la Pauvreté
- Samenlevingsopbouw
- Service Droit des Jeunes de Bruxelles
- Syndicat des Avocats pour la Démocratie
- Vrouwenraad

Als waarnemers :

- Centre fédéral pour l'analyse des flux migratoires, la protection des droits fondamentaux des étrangers et la lutte contre la traite des êtres humains
- Centre interfédéral pour l'égalité des chances et la lutte contre le racisme et les discriminations
- Steunpunt bestrijding armoede
- UNHCR
- Vluchtelingenwerk Vlaanderen

INHOUDSOPGAVE

Inleiding	4
Het onderzoek van een <i>pro deo</i> advocaat	7
 Van ontvangst tot het Bureau voor Juridische Bijstand	 9
 De aanwijzingen van een <i>pro deo</i> advocaat	 13
 Betaling van de bijdrage en opschorting van de rechtsbijstand	 18
 Over de administratieve lasten en de «verloning» van <i>pro deo</i> advocaten	 23
 Besluit & aanbeveling	 28

INLEIDING

In iedere werkelijk democratische samenleving moeten burgers het recht hebben zich te verdedigen en hun rechten te doen gelden. Het positief recht bevestigt dat toegang tot Justitie een fundamenteel recht is¹. Het verleent op zijn beurt toegang tot alle andere fundamentele rechten.

Het systeem van de juridische bijstand werd in België ingevoerd om net dit fundamentele recht te garanderen. De juridische bijstand bestaat uit een eerstelijnsbijstand en een tweedelijnsbijstand . De eerstelijnsbijstand georganiseerd door de Commissie voor Juridische Bijstand en door juridische bijstandsverenigingen². Deze bijstand is volledig gratis en valt onder de bevoegdheid van de Gemeenschappen. Dergelijke bijstand wordt niet noodzakelijk door een advocaat verleend. De bedoeling is eerder om consultatie te geven waarin men zich juridisch kan oriënteren, zonder per se een procedure op te starten.

De tweedelijnsbijstand bestaat erin dat een persoon met zware financiële problemen desalniettemin door een advocaat geholpen wordt. De advocaat zal door het Bureau voor Juridische Bijstand aangesteld worden wanneer een persoon niet over voldoende financiële middelen beschikt³om zijn verdediging voor de rechtbank te behartigen. De advocaat welke dan aangesteld is zal « pro deo » werken. Dit houdt in dat hij door de Staat betaald wordt nadat het dossier afgesloten is, volgens een bepaald barema (aantal punten) dat per prestatie vastgelegd is. De waarde van een punt in euro is echter niet op voorhand gekend voor de practicus⁴, nu deze van een gesloten budgettaire envelop afhangt. Het bedrag welk jaarlijks aan de tweedelijnsbijstand toegend wordt, wordt jaarlijks op het einde van het jaar, verdeeld over het aantal punten dat aangegeven word

1 art 23 Grondwet ; art 6 Europees Verdrag Over de Mensenrechten en Fundamentele Vrijheden ; art 47 Handvest van de Fundamentele Rechten van de Europese Unie.

2 artikel 508/3 en 508/5, §1 Gerechtelijk Wetboek.

3 In 2016 kan een alléénstaande persoon met een inkomen onder het pijl van 976€ bijvoorbeeld toegang krijgen. Deze pijl wisselt volgens het sociaal statuut van de persoon (gehandicapt – samenlevend, etc. ...). Sommige categorieën mensen worden vermoed onvermogen te zijn (minderjarigen en gevangene bijvoorbeeld).

4 De afgehandelde dossiers worden in juni gesloten. De advocaat zal zijn vergoedingen trekken in mei van het volgende jaar. De termijn tussen het ogenblik waarop de prestaties geleverd worden en deze waarop hij betaald wordt kan ook in verschillende jaren geteld worden voor sommige problematieke.

door de pro deo advocaten in België. Deze verdeling bepaalt dus de waarde van het punt en dan ook van het inkomen van de « pro deo » advocaten⁵.

Dit systeem werd in 2016 grondig gewijzigd⁶. Het aanpassen van de wet over de Juridische Bijstand steunt op een niet onderbouwd vermoeden dat er misbruik werd gemaakt van het systeem van juridische bijstand, en het vermeende roekeluis gebruik ervan door de armste rechtzoekenden en de pro deo advocaten die hen verdedigen. Dit zou tot een verzadiging van het systeem geleid hebben. Zo is er in de voorbereidende werken geschreven :

« Naast andere maatregelen wil dit ontwerp zoeken naar een evenwicht tussen de toegang van de rechtszoekende tot het gerecht en een billijke vergoeding van de advocaten voor de werkelijk geleverde prestaties. ... Teneinde een kwaliteitsvolle juridische bijstand te kunnen waarborgen, beoogt dit ontwerp de stijging van het aantal dossiers te beperken onder meer door de actoren van de juridische bijstand te responsabiliseren. ... Ten eerste zal dan ook aan de begunstigden worden gevraagd om, op bescheiden wijze, bij te dragen aan de financiering van de juridische bijstand. Het recht van de rechtzoekende om een beroep te doen op het gerecht moet vast en zeker worden behouden, ongeacht het bedrag dat op het spel staat, maar die keuze zal meer verantwoord en doordacht zijn door het financiële gevolg van die keuze. Bovendien zal een meer adequate controle van de bestaansmiddelen van de verzoeker worden ingevoerd.⁷»

De nieuwe wet beoogt duidelijk de potentiële begunstigde van juridische bijstand af te keren. Zij voorziet ondermeer :

- het voorleggen van een groter aantal documenten ten einde zijn armoede te bewijzen : zelf een persoon die reeds steun geniet van het OCMW wordt niet meer verondersteld juridische bijstand te mogen genieten en moet met behulp van documenten bewijzen dat hij niet in staat is om de erelonen van een advocaat te betalen ;
- de begunstigden van de » volledig kosteloze » juridische bijstand zullen een tegemoetkoming moeten betalen per aanstelling van

5 P. De Gendt, « La réforme de l'aide juridique : vers une justice à deux vitesses ? », Analyses et Etudes – Droits de l'Homme, April 2016, in <http://www.sireas.be/publications/analyse2016/2016-04int.pdf>, pp. 3-4.

6 Wet tot wijziging van de Gerechtelijk Wetboek dd. 6 juli 2016 over de Juridische Bijstand van toepassing op 1 september 2016.

7 Kamer van de Vertegenwoordigers, « Ontwerp van wet tot wijziging van het Gerechtelijk Wetboek voor hetgeen de Juridische Bijstand aangaat », 4 mei 2016, DOC 54 1819/001, pp 4-6.

- een advocaat (20 euro) en per geding (30 euro) ;
- een herziening van het barema van de punten toegekend per prestatie zodat de pro deo advocaten tot mei 2018 in het ongewisse blijven van hoeveel zij zullen verdienen voor de juridische bijstand die zij op dit ogenblik verlenen.

Deze herziening heeft in ieder geval een achteruitgang van de mogelijkheid tot toegang tot justitie in België als gevolg. Dit is de reden waarom door verschillende verenigingen beroepen werden ingesteld voor het Grondwettelijk Hof en de Raad van Stat. Daarenboven schort er ook heel.

De herziening is des te meer storend dat voor de Commissie van Justitie van de Kamer der Vertegenwoordigers, de Minister van Justitie , op de critici over de prijsverhoging van de toegang tot Justitie, heeft verklaart :

« De mensen die men van tijd « de nieuwe armen » noemt onderconsummeren recht en dit is de reden waarom de minister sedert enkele maanden met de verzekeringsmaatschappijen onderhandelt en de verschillende Ordes om een gefiscaliseerde verzekering op te starten. (...) »

Dus, terwijl het overconsummeren van het rechtssysteem een reden was om de juridische bijstand te herzien in 2016, verklaart de Minister van Justitie in maart 2017 dat het rechtssysteem ondergeconsumeerd wordt door een deel van de bevolking, door de hoge kostprijs ervan. Terwijl hij de toegang tot juridische bijstand moeilijker maakt, merkt hij tegelijk op dat zonder dergelijke juridische bijstand, toegang tot de rechter voor velen moeilijk is.

Het zwartboek verzamelt verhalen van onder andere rechtzoekenden en advocaten die illustreren welke nieuwe hindernissen er bestaan in het kader van de juridische bijstand.⁸

⁸ De getuigenissen werden door de verenigingen , lid van « La Plateforme pour Tous » verzameld : - Association de défense des Allocataires Sociaux, Vereniging voor de rechten van de Vreemdelingen, Syndicale Vereniging van Magistraten, Atelier des Droits Sociaux, Caritas International, CBAR – BCHV, Centre d'Action laïque, CIRE, Collectif Solidarité contre l'Exclusion, DEI-Belgique, Espace Social Télé Service vzw, Jesuit Refugee Service, Liga voor de Mensenrechten, Liga Grote Gezinnen, Linksecologisch Forum, Netwerk tegen Armoede, Progress Lawyers Network, Réseau Belge de Lutte contre la Pauvreté, Forum Bruxellois de Lutte Contre la pauvreté, Réseau Wallon Lutte contre la Pauvreté, Samenlevingsopbouw, Dienst jongen rechten, Syndicaat van de advocaten voor Democratie, Vrouwenraad.

HET ONDERZOEK VAN EEN PRO-DEO ADVOCaat

MOHAMED-YASSIN

Mohamed-Yassin is 36 jaar oud. Hij is psycholoog in een centrum voor geestelijke gezondheid.

Als professional van een dienst die gespecialiseerd is in het begeleiden van mensen op de vlucht, heeft Mohamed-Yassin een goed beeld van de gevolgen van de hervorming van de rechtbijstand.

Zo is het voor Mohamed-Yassin en zijn collega's veel moeilijker geworden om pro deo advocaten te vinden die gespecialiseerd zijn in vreemdelingenrecht, om hun patiënten bij te staan en te vertegenwoordigen.

Zijn patiënten hebben vaak bijstand nodig met betrekking tot hun verblijfsrecht en de sociale rechten die daaraan gekoppeld zijn. Echter, wanneer Mohamed-Yassin de voorbije maanden advocaten contacteerde, met wie zijn dienst geregeld samenwerkte in het verleden, gaven deze aan dat ze zich in de onmogelijkheid bevonden om nieuwe pro deo dossiers aan te nemen, omwille van de recente hervorming. De bureaucratische rompslomp die ermee gepaard gaat en de onzekerheid die er bestaat over de verloning vormen de belangrijkste redenen om nieuwe dossiers te weigeren.

Bovendien voorziet de nieuwe regelgeving in het betalen van een eigen bijdrage. Dit vormt een ernstige belemmering voor de patiënten van Mohammed-Yassin. Ze leven immers vaak in economische onzekerheid of armoede, en het is voor hen onmogelijk om deze bedragen te betalen. Mohammed-Yassin betreurt deze nieuwe regelgeving dan ook ten zeerste.

De situatie heeft ook een grote impact op de kwaliteit van de ondersteuning die Mohammed-Yassin zelf kan bieden.

De taken van de geestelijke gezondheidszorg, vastgelegd in een decreet, houden in dat een

algemene ondersteuning wordt geboden aan nieuwkomers op psychologisch, psychiatrisch en sociaal vlak. De patiënten van Mohamed-Yassin hebben te maken gekregen met plotse veranderingen, geweld, onmenselijke en/of vernederende ervaringen in hun land van herkomst en / of op hun vluchtweg. Aangekomen in België hebben zij nood aan reële bescherming, onder meer middels juridische procedures.

Al sinds hun oprichting veertien jaar geleden, werkt de dienst van Mohamed-Yassin nauw samen met advocaten gespecialiseerd in vreemdelingenrecht. Zonder de kwaliteitsvolle en waardevolle medewerking van deze advocaten, wordt een waardige, rechtvaardige en kwaliteitsvolle toegang tot het recht ernstig ondermijnd.

Mohamed-Yassin heeft de indruk dat de hervorming de kwaliteit van het werk van advocaten aanzienlijk beïnvloedt. Het werk van advocaten aan strengere voorwaarden te verbinden, waardoor ze ontmoedigd worden, ondermijnt volgens hem de toegang van zijn patiënten tot een rechter. Deze situatie verontrust Mohammed-Yassin

VAN ONTVANGST TOT HET BUREAU VOOR JURIDISCHE BIJSTAND

JULIA

In september 2015 start Julia het laatste jaar van haar opleiding sociaal werk. Dat jaar is beslissend voor het begin van haar carrière. Om haar diploma te behalen, moet ze in het eerste trimester een fulltime stage van 4 maanden lopen en in het tweede semester een eindwerk indienen.

uitermate.

Tijdens de eerste jaren van haar studies geniet Julia van een inschakelingsuitkering van de RVA. Als gevolg van de hervorming van het werkloosheidsrecht, wordt Julia vanaf de start van haar derde opleidingsjaar uitgesloten van het werkloosheidssysteem. Om haar studies te kunnen beëindigen en om verder te kunnen voorzien in haar basisbehoeftes (voeding, onderdak, verwarming), vraagt Julia het OCMW om financiële steun.

Haar aanvraag tot steun wordt goedgekeurd, onder voorwaarde dat Julia een geïndividualiseerd project voor maatschappelijke integratie (GPMI) ondertekent. Het GPMI vereist dat Julia beschikbaar is op de arbeidsmarkt en dat ze haar eindwerk in eerste zit indient. Julia slaagt haar stage met glans, maar omdat ze niet tevreden is over de kwaliteit van haar eindwerk, wil ze het graag pas in tweede zit indienen. Julia informeert het OCMW hierover, maar het OCMW dreigt ermee haar sociale bijstand stop te zetten indien Julia het indienen van haar eindwerk uitstelt. Julia staat erop een kwalitatief eindwerk af te leveren en blijft bij haar keuze. Het OCMW voert

daad bij woord en zet de sociale bijstand naar aanleiding van Julia's keuze stop.

Julia is verontwaardigd. Ze voelt zich machteloos en berooid. Omdat ze nog huur en andere kosten moet betalen, besluit ze geen beroep in te dienen tegen de beslissing van het OCMW.

Het is dan begin juli.

Julia beslist vervolgens om zich ten volle te concentreren op haar eindwerk en te overleven op haar laatste centen. In september dient ze haar eindwerk in. Ze slaagt met glans.

Met diploma op zak maar zonder middelen dient Julia in september een nieuwe aanvraag tot juridische bijstand in bij het OCMW.

Eind september weigert het OCMW echter om haar bijstand toe te kennen. Daarvoor worden volgende redenen aangehaald: enerzijds staat er op de dag van de aanvraag nog 27,84 euro op Julia's bankrekening en anderzijds is Julia er deze maand in geslaagd om eten te kopen.

Julia beslist deze keer om beroep aan te tekenen tegen die aberrante beslissing voor de arbeidsrechtbank. Hoe kan een OCMW zo'n radicale beslissing nemen zonder rekening te houden met haar motieven en met haar persoonlijk parcours?

Hoe zou een rechter dergelijke redenering van het OCMW kunnen bevestigen?

Desalniettemin beslist de arbeidsrechtbank in december om haar beroep af te wijzen.

In januari beslist Julia om in beroep te gaan tegen die uitspraak voor het arbeidshof. Ze wil daarbij graag bijgestaan worden door een advocaat.

Julia gaat daarom naar het Bureau voor Juridische Bijstand. Ze weet niet goed hoe of wat. Ze begrijpt niet goed wat ze moet doen of tot wie ze zich moet richten... Ze ontmoet op het Bureau een jongeman die ook een beetje verloren lijkt. Het blijkt de advocaat van dienst te zijn...

Julia aanschouwt hoe deze advocaat tientallen mensen ontvangt, de ene al radelozer dan de andere. Wanneer Julia aan de beurt is, legt de jonge advocaat haar een lijst met documenten voor die ze moet indienen alvorens ze juridische bijstand kan krijgen. Julia duidt de advocaat er meteen op dat ze aan de voorwaarden van een ontoereikend inkomen voldoet, daar ze een conflict heeft met het OCMW, dat haar staat van behoeftigheid erkent, maar niet langer steun wil verlenen.

De jonge advocaat, een beetje geërgerd door Julia 's logica,

beëindigt het gesprek en nodigt Julia uit om terug te komen met de nodige documenten zodat een advocaat kan worden aangesteld.

Julia zoekt vervolgens alle gevraagde documenten bij elkaar: een gezinssamenstelling, een attest van het OCMW, haar aanslagbiljet, enz.

Een week later keert Julia terug naar het Bureau voor Juridische Bijstand. Deze keer heeft ze alle documenten bij zich. Ze wordt onthaald door een andere advocaat, ook erg jong, aan wie ze opnieuw haar verhaal doet. Op het einde van haar relaas vertelt de advocaat haar dat hij niet gespecialiseerd is in sociaal recht en geeft hij Julia een lijst met advocaten tot wie ze zich kan richten.

Het wordt Julia allemaal een beetje te veel. Ze vraagt of ze de verantwoordelijke kan ontmoeten. Ze wordt vervolgens ontvangen door de "directrice" van het BJB, die onmiddellijk een advocaat aanstelt voor haar.

Met alle documenten op zak gaat Julia rechtstreeks naar het advocatenkantoor, om niet nog meer tijd te verliezen. Daar aangekomen, blijkt niemand te antwoorden. Julia laat een telefoonbericht achter en steekt de documenten, met inbegrip van de benoeming door het BJB,

in de brievenbus. Ze laat haar gegevens achter en benadrukt dat het dringend is.

Een weeklater ontvangt Julia haar documenten terug, samen met een brief van de advocaat waarin hij uitlegt dat hij de aanpak van Mevrouw niet begrijpt en in ieder geval geen tijd heeft om haar dossier te behandelen.

Naar aanleiding van dit incident besluit Julia om een klacht in te dienen bij de Balie van advocaten over de werking van het BJB.

Door al de tijd die verstreken is gaat de beroepstermijn echter aflopen en is er geen tijd meer te verliezen.

Julia besluit dan maar om zelf de wet te bestuderen met de hulp van een vereniging en haar eigen verzoekschrift tot beroep te schrijven.

Het beroep wordt uiteindelijk op de laatste knip ingediend. Julia wacht nu op de datum van haar hoorzitting waar ze zich zonder bijstand van een advocaat zal

DE AANWIJZINGEN VAN EEN ADVOCaat

LUCIA

Nadat Lucia haar werk verloor, heeft ze verschillende jobs gehad: ze werkte als interim in toonzalen, deed de telefoonpermanentie in hotels, ... Ze wilde absoluut vermijden dat ze werkloos werd. Sinds 2012 ontvangt Lucia echter geen jobaanbiedingen meer. Ze is dus alsnog werkloos geworden, en ontvangt daarom een tegemoetkoming van de RVA.

Op een dag wordt haar aangeboden om vier uur per maand te werken. Lucia beslist om dit aanbod te aanvaarden, bij gebrek aan beter, en om intussen haar zoektocht naar werk verder te zetten.

verdedigen voor de rechter.

Voor de zekerheid informeert Lucia zich voor ze het contract tekent over de stappen die ze moet ondernemen om een aanvullende werkloosheidsuitkering te ontvangen.

Haar vakbond legt haar uit dat ze de vakken die overeenkomen met werkdagen zwart moet maken, aangezien ze maar een beperkt aantal uren zal werken. Er is geen sprake van een statuut van “deeltijds werknemer met behoud van rechten”.

Wanneer Lucia haar tweede contract tekent, richt ze zich opnieuw tot haar uitbetalingsinstelling met vragen. Ze krijgt hetzelfde antwoord.

Twee jaar later ontvangt Lucia een mail van de RVA die haar informeert dat ze onverschuldigde betaalde sommen moet terugbetalen. Ze verneemt op dat moment dat ze had moeten worden vergoed als “deeltijds werknemer met behoud van rechten”.

Wat de RVA beweert, blijkt terecht te zijn. Niettemin, beschikt Lucia over voldoende elementen om aan te tonen dat zij alle nodige stappen heeft gezet en dat haar vakbond een fout heeft begaan. Ze heeft haar vakbond immers verschillende keren gecontacteerd om zeker te

zijn dat alles in orde was. Haar vakbond heeft ook elke keer bevestigd dat dat het geval was.

Lucia richt zich daarom tot het Bureau voor Juridische Bijstand in Brussel. Ze heeft werkloosheidsuitkeringen voor alle middelen, en kan bovendien een bijzondere schuld aantonen, met name de schulden van haar vermiste man.

Er wordt een advocate aangesteld. Na het gesprek tussen Lucia en de advocate, verklaart de advocate echter dat ze onbevoegd is omdat de arbeidsovereenkomst van Lucia in het Nederlands is geschreven. Desondanks vraagt zij een som van 30 euro, een bedrag vastgelegd door het Bureau voor Juridische Bijstand in het kader van tweedelijns rechtsbijstand.

De situatie wordt doorgegeven aan de voorzitter van het Bureau voor Juridische Bijstand van Brussel. Hij stelt Lucia voor om zich tot het Nederlandstalige (!) Bureau voor Juridische Bijstand te richten. Dit terwijl Lucia een procedure wil opstarten tegen een beslissing van de RVA te Brussel, in het Frans.

Lucia wil daarom graag verdedigd worden door een andere advocate. Spijtig genoeg kan ook deze advocate haar niet bijstaan, omdat deze laatste regelmatig de belangen verdedigt van het ACV,

de vakbond tegen wie Lucia een zaak wil aanspannen.

Bijgevolg verdedigt Julia zich zelf, zonder bijstand van een advocaat. Ze wint de zaak.

Helaas gaat de RVA in beroep.

Lucia wil nu wel echt worden bijgestaan door een advocaat. Ze keer terug naar het Bureau voor Juridische Bijstand. Na twee mislukte aanstellingen, stelt de verantwoordelijke een derde advocaat aan. De samenwerking met deze advocaat verloopt stroef. Hij heeft geen bijzondere kennis van de materie, noch van het Handvest van de Sociaal Verzekerde. Nochtans steunt de verdediging van Lucia daarop.

Om zijn werktevergemakkelijken, roept Lucia hulp in van een vereniging die de advocaat een overzicht bezorgt van haar zaak, met een korte samenvatting van de aanklacht en de argumenten die kunnen ingeroepen worden. Tot Lucia 's verbazing verneemt ze vervolgens niets meer van de advocaat. Ze gaat nochtans meerdere malen naar zijn kantoor om er de nodige documenten voor haar verdediging af te geven.

Haar advocaat is telkens afwezig, waardoor ze de documenten toevertrouwt aan een stagiair.

Tijdens de hoorzitting kan Lucia antwoorden op de vragen van de rechters, maar mag ze haar stelling niet toelichten. Haar advocaat blijkt dit evenmin te doen. Nadat ze de uitspraak van het Arbeidshof ontvangt, is Lucia met verstomming geslagen: er wordt duidelijk vermeld dat haar argumenten niet in acht kunnen worden genomen omdat haar advocaat zijn conclusies – de schriftelijke argumentatie – niet heeft ingediend binnen de vereiste termijnen.

Het Arbeidshof heeft de uitspraak van de Arbeidsrechtbank aldus hervormd en de beslissing van de RVA bevestigd die stelde dat “onterechte” uitkeringen moesten worden terugbetaald.

Lucia moet nu, in aanvulling op de terugbetaling van deze grote som, 50 euro betalen voor de benoeming van haar pro deo advocaat, 30 euro aan de eerste advocaat en 40 euro procedurevergoeding aan de advocaat die de belangen van haar vakbond verdedigde.

LAURA, ÉLOÏSE EN STÉPHANIE

Laura (12 jaar) en haar zus Eloïse (13 jaar) zijn geplaatst door de Dienst Jeugdzorg en verhuizen al sinds hun geboorte van pleeggezin naar pleeggezin. Tijdens een onderhoud met de medewerkster van de Dienst Jeugdzorg, belast met het dossier van de meisjes, vraagt Laura « waarom ben ik niet bij mijn mama, waarom wil ze me niet zien, waarom houdt ze niet van mij ? ».

Stéphanie, de biologische moeder van Laura en Eloïse, heeft alle houvast verloren na een zoveelste zware tegenslag. Na een aantal verplichte opnames in het hospitaal werd de diagnose van een ernstige vorm van schizofrenie gesteld.

Een internering is noodzakelijk. De plaatsing van de twee kleine meisjes lijkt onvermijdelijk. Ten gevolge van deze scheiding zakt Stéphanie verder weg in haar ziekte.

Zij verliest alle contact met de realiteit en met haar dochtertjes. Jaren verstrijken. Laura en Eloïse groeien op, ver van hun moeder, tot wanneer de ziekte van Stéphanie zich stabiliseert.

Stéphanie wil dan ook haar dochters « terug ». Helaas, de sociale diensten oordelen dat zij

Photo : Michal Janek

niet meer in contact mag komen met de meisjes en starten een procedure tot vervallenverklaring van het ouderlijk gezag. Zij beschouwen haar afwezigheid als kinderverwaarlozing.

Stéphanie wil zich verdedigen voor het gerecht. Maar ze is alleen, zonder familie, zonder vrienden, zonder inkomsten. Ze overleeft door zich af en toe te

prostitueren en leeft in precare omstandigheden in verschillende opvanghuizen.

Via een vereniging wordt Stéphanie verwezen naar een pro deo advocaat, die haar vraagt om bewijzen te geven met betrekking tot haar inkomsten, woonst, enz.

Stéphanie slaagt er niet in deze bewijzen te verkrijgen. Zij doet enorm veel moeite om haar advocaat uit te leggen dat haar

cliënten haar niets zullen overhandigen. Desondanks dient de advocaat een verzoek tot aanwijzing in bij het Bureau voor Juridische Bijstand (BJB). Hij verontschuldigt zich en legt uit dat hij niets kan doen zolang hij niet wordt aangesteld door het BJB.

De datum van de rechtszitting nadert met rasse schreden.

Stéphanie verneemt niks meer van de advocaat of van het BJB. Ze is zeer angstig, verliest alle hoop en haar ziekte steekt weer de kop op. Ze geeft het uiteindelijk op.

BETALING VAN DE BIJDRAGE EN OPSCHORTING VAN DE RECHTSBIJSTAND

DYLAN EN CYNTHIA

Dylan woont in de week bij zijn vader en in het weekend bij zijn moeder Cynthia. Dit jaar gaat Dylan voor het eerst naar school. Hiertoe dient hij ingeënt te zijn tegen polio, difterie, kinkhoest, meningitis, mazelen, rodehond en bof.

Zijn vader verzet zich hiertegen omdat zijn godsdienstovertuiging. Zijn moeder, daarentegen, wil wel dat hij gevaccineerd wordt, zelfs met inentingen die niet door de school opgelegd zijn. Zonder akkoord van beide ouders kan Dylan niet gevaccineerd worden. De enige die hier anders kan over beslissen, in het belang van Dylan, is de familierechter.

Om het akkoord te krijgen van de rechter, wenst Cynthia bijgestaan te worden door een advocaat.

Op advies van een vereniging gaat ze naar een consultatie van een « pro deo » advocaat.

Deze ontmoeting brengt haar in verwarring. De vereniging had haar gezegd dat de tussenkomst van de advocaat gratis was, maar deze laatste vroeg onmiddellijk een bijdrage van 50 euro; het geld dat ze voorzien had voor haar inkopen van de week. Daarna - zonder dat ze zelfs haar verhaal had kunnen doen - gaf de advocaat haar een lijst van documenten die ze hem moest bezorgen.

Cynthia is ten eerste verbaasd dat de advocaat haar het aanslagbiljet 2015-2016 vraagt, terwijl ze pas sinds 2017 in België is. Het is haar dus onmogelijk hem dit document te geven. Zij legt de situatie uit aan haar advocaat, die haar antwoordt dat hij haar aanwijzing door het BJB moet afwachten alvorens voor haar te kunnen werken. Haar dossier wordt opgeschort.

Maanden verstrijken. Dylan is nog steeds niet gevaccineerd en de eerste schooldag nadert.

Cynthia beslist aldus naar het BJB te gaan om een advocaat te zoeken die bereid is haar te helpen.

De aankomst is overdonderend. Er is een massa volk. Cynthia wacht geduldig af want ze vergeet niet dat ze daar is om haar « klein ventje » te beschermen. Uiteindelijk wordt ze door een advocaat ontvangen. Na haar situatie uitgelegd te hebben, vraagt hij haar een reeks documenten waaronder... het aanslagbiljet 2015-2016 (!).

SOFIA

Sofia heeft een vreemde nationaliteit en verblijft wettelijk in België. Ze is ernstig ziek.

Sofia krijgt sociale hulp. Ze volgt een opleiding in een knelpuntberoep, die haar in staat zou moeten stellen een job te vinden op het moment dat haar gezondheidstoestand zich stabiliseert.

Sofia moet elk jaar een hernieuwing van haar verblijfsrecht aanvragen.

Vroeger ondernam ze zelf de stappen om haar verblijfsverlenging aan te vragen. Ze kreeg echter een weigering, heeft beroep moeten instellen en is uiteindelijk van nul moeten herbeginnen.

Sofia heeft nu sinds een jaar opnieuw een verblijfsvergunning. Ze wil geen risico meer lopen bij het hernieuwen van haar verblijfsvergunning en heeft hieromtrent raad nodig van een advocaat. Immers, de procedure wordt hoe langer hoe complexer. Sofia beschikt over 867 euro per

maand : voor de huishuur, de kosten, maar ook om te eten, zich te kleden, enz.

Voor de hervorming had Sofia reeds beroep gedaan op een pro deo advocaat. Haar sociaal assistente informeert haar dat het vanaf nu mogelijk is dat ze hem een kleine bijdrage zal moeten betalen.

Inderdaad, wanneer ze haar advocaat ontmoet, zegt deze laatste haar dat ze, om te kunnen genieten van de pro deo, een forfaitaire bijdrage van 50 euro (20€+30€) moet betalen.

Sofia zegt hem dat dit veel is en dat de maand op zijn einde loopt. Er rest haar amper geld om te eten. Haar advocaat stelt voor om in schijven te betalen, maar dit durft ze niet. Ze heeft teveel schrik dat de advocaat gedemotiveerd zou zijn. De kwestie is té belangrijk voor haar.

Ze zal wel voedselpakketten halen om de maand rond te komen, dat is beter.

A person wearing a red jacket is seen from behind, standing on the shore of a calm lake. The lake reflects the surrounding landscape, which includes steep, forested mountains and a valley in the distance. The sky is clear and blue.

OVER DE ADMINISTRATIEVE LASTEN EN DE «VERLONING» VAN *PRO DEO* ADVOCATEN

DAMIEN

Damien heeft het systeem voor 1998 niet gekend, toen werden zijn collega's uitgenodigd om «pro bono» te werken, hetgeen betekent dat zij vrijwillig werkten voor de rechtzoekenden die de honorariumkosten niet konden dragen.

Damien heeft daarentegen het systeem voor de hervorming van 1 september 2016 wel gekend. Dit systeem was niet perfect, maar liet echter wel toe, tenminste voor de «behoefte», om een advocaat naar keuze te raadplegen. De bewijzen die de behoefte van de betrokkene aantoonde, waren min of meer opgelijst. Voor Damien was het dus mogelijk tijdens de eerste afspraak na te gaan of zijn cliënten al dan niet van de rechtsbijstand konden genieten.

Vanaf 1 september ligt deze voorspelbaarheid aan diggelen. De hervorming bemoeilijkt de zaken aanzienlijk. De onomkeerbare «vermoedens van behoefte» werden allemaal afgeschaft, met uitzondering van deze die betrekking hebben op minderjarige kinderen. Indien wordt verondersteld dat een rechtzoekende in de onmogelijkheid is de gerechtskosten te betalen, dan kan dit vermoeden voortaan worden omgekeerd.

In de praktijk betekent dit dat iedereen, met uitzondering van minderjarigen, een lijvig dossier moet samenstellen voor het BJB, waarin het inkomen aangegeven wordt, verduidelijkt wordt of hij/zij over eigendommen beschikt (huis, wagen, bankrekening), aangeduid wordt wie hem/haar

ter hulp schiet, en desgevallend, welke de inkomsten van deze helpende personen zijn. Een burger die zijn sofa ter beschikking stelt aan een dakloze, moet mogelijks zijn inkomsten aantonen wanneer deze laatste de hulp van een pro deo advocaat inroept.

Door het groot aantal verschillende mogelijkheden, kan Damien niet terugvallen op een lijst van voor te leggen bewijzen. Hij stelt een dossier samen dat volgens hem volledig lijkt en legt het nadien voor aan het BJB. Ondanks het zorgvuldige werk wordt hij regelmatig gevraagd om het dossier aan te vullen omdat het BJB bijkomende informatie wenst over een bepaald punt.

Damien heeft sinds 1 september regelmatig twee tot drie afspraken met cliënten nodig om simpelweg de vereiste gegevens voor het BJB te verzamelen die nodig zijn om zijn benoeming te kunnen laten valideren. Alle documenten moet gescand worden en naar het BJB verzonden, hetgeen een aanzienlijk administratief werk is. Indien Damien uiteindelijk niet door het BJB aangesteld wordt, zal het geleverde werk nooit vergoed worden.

Het is ook niet ongebruikelijk dat Damien pas na enkele weken wordt aangewezen. Gedurende deze periode worden

de beroepstermijnen niet opgeschort. Om de rechten van zijn - mogelijks - toekomstige cliënten te vrijwaren, is het reeds voorgekomen dat Damien een verzoekschriften opstelt en indient zonder hiervoor gedekt te zijn door het BJB.

Al dit werk, nog voor een eventuele benoeming, wordt door Damien «pro bono» uitgevoerd.

Het is net alsof België een sprong terug in de tijd maakt, om weer tot het systeem voor 1998 te komen; een falend systeem waarin de rijken de lasten voor de verdediging van «weduwen en wezen» op zich nemen en waar de armen moeten hopen dat iemand hen wil verdedigen.

De “verloning” is een bijkomend probleem voor Damien.

Voor elk dossier «pro deo» moet hij zijn prestaties via een softwareprogramma invoeren in functie van een bepaalde nomenclatuur, opgenomen in een koninklijk besluit. Deze prestaties komen overeen met een aantal punten. De waarde van het punt is onbepaald en er is ook geen grens vastgelegd.

Immers, het budget voorzien voor rechtsbijstand is een gesloten enveloppe die Damien moet delen met zijn collega's op basis van het aantal gecodeerde punten over het hele land.

Ieder jaar heerst onzekerheid. Damien vreest elk moment de werkkosten van zijn bescheiden kabinet niet meer te kunnen betalen. Sinds verschillende jaren zijn de verrichte prestaties in het kader van de «pro deo» niet herzien of geïndexeerd. Erger nog, met de hervorming is de waarde van sommige verrichtingen gehalveerd of tot een derde herleid, wat de onzekerheid van de rechtsbijstandsadvocaten nog verhoogt.

Damien koos ervoor advocaat te worden om de rechten van iedereen te verdedigen, ook die van de minst bedeeden. Verschillende collega's hebben de handdoek in de ring gesmeten en weigeren nieuwe «pro deo» dossiers te openen sinds de inwerkingtreding van de hervorming.

Damien houdt vol, uit idealisme, maar hoelang nog?

OLIVIA

Olivia werd advocaat om de 'armsten' te verdedigen. Deze keuze betekent dat zij voornamelijk in het kader van de juridische bijstand werkt.

Het was niet makkelijk om een kantoor op te richten. Men moet het vak jaren uitoefenen om een stabiele situatie te bekomen.

Sinds 1 september twijfelt ze om met «pro deo»- zaken te stoppen. Om haar heen, ziet ze meer en meer collega's die er geen meer aannemen. Bovenop de financiële onzekerheid komt een steeds groeiende onbezoldigde administratieve last.

Om aangesteld te worden alleen al, is meer dan anderhalf uur vereist.

Men vraagt documenten die onmogelijk afgeleverd kunnen worden: een aanslagbiljet dat

de cliënt nog niet ontvangen heeft van de administratie, een gezinssamenstelling voor een van ambtswege geschrapt persoon die dus niet in het bevolkingsregister ingeschreven is, ...

Olivia moet soms van het BJB eisen dat een beslissing genomen zou worden.

Het is vermoeiend om zoveel energie te spenderen aan administratieve formaliteiten die geen meerwaarde bieden voor de inkomenscontrole van de rechtzoekende. Het is bovendien stresserend om te werken zonder zicht te hebben op wat men aan het einde van de rit zal ontvangen. Olivia zou zich liever op het échte werk toeleggen: de juridische bescherming van de meest kwetsbare personen.

BESLUIT

Op 23 februari organiseerde het Platform recht voor iedereen een studienamiddag rond het thema: “zes maanden na de herziening van de Juridische Bijstand – een stand van zaken”.

De uitkomst van deze discussienamiddag kan in zeven punten samengevat worden:

1. De hervorming heeft als gevolg dat rechtzoekenden er van afzien om hun rechten te doen gelden, ofwel omdat ze simpelweg geen toegang meer hebben tot de juridische bijstand, ofwel omdat die toegang veel te ingewikkeld is geworden. In de praktijk blijkt dat verschillende rechtzoekenden die er niet in slagen om een pro deo advocaat te laten aanstellen, van het “rechtstoneel” verdwijnen. Verenigingen verliezen vaak eveneens contact met zij die van het systeem uitgesloten worden en op zich al bijzonder kwetsbaar zijn.

2. Het bewijs leveren dat men niet over voldoende bestaansmiddelen beschikt, brengt verschillende problemen met zich mee. Om dit bewijs te kunnen leveren, vereisen sommige bureaus voor juridische bijstand immers documenten die niet bepaald worden in de wet.

Deze zijn soms onverwacht (bankuittreksels voor de laatste twee maand voorafgaand aan de aanvraag), hebben betrekking op zaken die er niet zijn (bewijzen van de afwezigheid van werkloosheidsuitkering) of zijn soms simpelweg onbestaande (aanslagbiljetten die nog niet verstuurd werden door de FOD Financiën). Een dergelijke jacht op documenten betekent bovendien een bijkomende administratieve rompslomp voor zowel rechtzoekenden, verenigingen en advocaten.

3. Verenigingen en advocaten dienen de bestaansmiddelen van rechtzoekenden te controleren. Die controlerol heeft een ontwrichtende impact op de vertrouwensband tussen de sociaal assistenten en advocaten enerzijds en de rechtzoekende anderzijds.

4. Op zoek naar een manier om hun rechten te doen gelden, gaan rechtzoekenden die geen toegang hebben tot een pro deo advocaat vaak leningen aan om de rechtskosten en de honoraria van advocaten

te kunnen betalen. Dit plaatst zowel rechtzoekenden als advocaten in een lastig parket. Rechtzoekenden, wiens rechtsprocedure volledig afhangt van die lening, zijn immers extreem afhankelijk van zij die hen geld lenen. Advocaten worden hierdoor soms gedurende verschillende maanden in kleine schijven en op onregelmatige tijdstippen uitbetaald, wat hen tevens in een moeilijke situatie plaatst.

5. Rechtzoekenden die er wel in geslaagd zijn om een pro deo advocaat toegewezen te krijgen, zijn verplicht om forfaitaire bijdragen te betalen: 20€ voor de aanstelling van een advocaat en 30€ daarbovenop voor elke procedure die voor de rechtbank wordt aangevat. Deze “bijdragen” vormen een aanzienlijke last op het budget van de meest kwetsbaren.⁹

6. Het wordt bovendien steeds moeilijker voor verenigingen en rechtzoekenden om een advocaat te vinden die voor hen wil werken in het kader van de juridische bijstand. Verschillende advocaten besluiten immers, na de inwerkingtreding van de hervorming, om hun activiteiten als pro deo advocaat stop te zetten (omwille van de bijkomende administratieve rompslomp, de lage bezoldiging of de onzekerheid omtrent de huidige en toekomstige bezoldiging, ...).

7. Door de verschillende eisen opgelegd door het Bureau voor Juridische Bijstand en de bijkomende administratieve rompslomp komt de termijn die nodig is voor de aanstelling van een pro deo advocaat in het gedrang met de termijn om een beroep in te dienen. Het gebeurt dan ook dat advocaten tussenkomen zonder betaald te worden, met alle risico's van dien, om de rechten te vrijwaren van iemand die nog geen cliënt is.

Op 23 februari 2017 uitten verschillende rechtszoekende, sociaal werkers, advocaten en magistraten hun verontwaardiging over de hervorming van de juridische bijstand. Ze keurden dergelijk systeem van sociale zuivering waarin ze meegesleept worden, resoluut af. Allen waren het erover eens dat de hervorming van de juridische bijstand, zoals toegepast sinds 1 september 2016, de toegang tot justitie ernstig belemmert.

⁹ In 2015 was de armoede grens vastgelegd rond een inkomen van 1.083€ voor een alleenstaande persoon (cf. <https://socialsecurity.belgium.be/fr/news/la-Belgique-en-chiffres-2016-18-11-2016>).

Het vertrouwen van de burger in de Justitie wordt op die manier eens te meer geschonden.

In een democratie dient iedereen toegang te hebben tot Justitie. Het is dan ook hoog tijd dat onze politici het probleem van de Juridische Bijstand in handen nemen en een systeem voorstellen dat wel degelijk een reële toegang tot justitie in de praktijk waarborgt voor iedereen.

Dergelijk systeem zou door de ganse maatschappij gefinancierd moeten worden. Dit is thans niet het geval.

Om de – sinds jaren – veel te lage budgettaire envelop te spijsen, heeft de regering besloten de herfinanciering te doen wegen, op de behoeftige rechtszoekende zelf enerzijds, die een forfaitaire bijdrage dient te betalen, en anderzijds op alle andere rechtszoekenden. Sinds kort (voetnoot)¹⁰ moet inderdaad iedere rechtszoekende die geen juridische bijstand geniet, 20 euro betalen bij de inschrijving van zijn zaak op de rol, aan het “fonds voor tweedelijnsbijstand”.¹¹

Justitie zou niet mogen behandeld worden als iets wat men “over- of onderconsumeert”, zoals het in de parlementaire werkzaamheden wordt voorgesteld. Het recht op toegang tot justitie is een fundamenteel recht waarvan de uitoefening van alle andere rechten afhankelijk is. Dit recht in het gedrang brengen, ondermijnt tegelijk onze “democratische” maatschappij. Desondanks stelt het Platform vast dat de opeenvolgende regeringen blijven maatregelen aannemen die de toegang tot justitie steeds moeilijker maken: verhoging van de rechtsplegingsvergoeding (voetnoot), BTW aanrekenen op de erelonen van advocaten (voetnoot), herziening van het rolrecht, enz. Het Platform recht op recht (recht voor iedereen?) eist dan ook dat het systeem van de juridische bijstand grondig herzien wordt, en dat, in afwachting daarvan, de bestaande regels met de nodige flexibiliteit en menselijkheid worden toegepast.

10 Wetten van 19 maart en 26 april 2017 tot het creëren van een budgettaire fonds voor de tweedelijnsbijstand.

11 Deze tussenkomst wordt betaald wanneer men een straf –veroordeling ondergaat.

AANBEVELING

Het platform “recht voor iedereen” vraagt:

- Een verduidelijking van de manier waarop de rechtzoekende zijn onvermogen moet bewijzen in het kader van de juridische bijstand;
- Een versoepeling van de procedure om een pro deo advocaat aan te stellen;
- De afschaffing van de forfaitaire toelagen die de rechtzoekenden moeten betalen, zodat financiële middelen geen obstakel vormen om toegang te hebben tot justitie;
- Een waardige verloning van de pro deo advocaat door de FOD Justitie, en dit binnen een korte termijn, *conditio sine qua non* voor een kwaliteitsvolle dienstverlening.

Justitie voor allen is een noodzaak!

